

3. BİR MUSİKİŞİNAS TANIYALIM

Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi

Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi

İstanbul'da Mevlanakapı civarında doğdu. Asıl adı Mustafa olup kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi yoktur. Fakat bazı yazarlar 1630 veya 1640 yıllarında doğmuş olabileceğini belirtirler. Şiirlerinde kullandığı Itrî mahlası ve Buhûrîzâde lakabıyla tanınmıştır. Itrî, IV. Mehmet Döneminde (1648-1687) sarayda mûsikî hocası ve hânende olarak görev yaptı. Kaynaklarda IV. Mehmet'in onu sık sık saraya davet ederek bestelediği eserleri bizzat kendisinden dinlediği kaydedilmektedir. Hükümdarın huzurunda icra edilen küme fasıllarına hânende olarak katılan Itrî, bu dönemde kendi isteği üzerine esirciler kethüdâlığı ile görevlendirildi. Onun bu görevi, esirler arasındaki kabiliyetli ve güzel sesli gençleri bulup yetiştirmek ve geldikleri ülkelerin mûsikîsi hakkında bilgi edinmek amacıyla istediği rivayet edilmektedir. 1712 yılında vefat ettiği sanılmaktadır.

Türk mûsikî tarihînin en önde gelen birkaç isminden biri olan Itrî Efendi; hânendeliği, şairliği ve hattatlığının yanı sıra özellikle bestekârlığı ile tanınmıştır. Itrî'nin bir mûsikîşinas olarak asıl önemli yönü bestekârlığıdır. Cami, tekke mûsikîsi ve klasik mûsikî alanlarında peşrev, saz semâisi, kâr, beste, semâi, âyin, naat, durak, tevşîh, tekbir, salâ ve ilahî olmak üzere Türk mûsikîsinin hemen her formunda eser vermiş nâdir sanatkârlardan biridir. Eserleri alışılmışın dışında bir melodi örgüsüne sahiptir.

Cami mûsikîsinin şaheserleri arasında bulunan segâh tekbiri ve salat-ı ümmiyyesi, küçük bir ses alanı içerisindeki büyük ifade gücünün çarpıcı örneklerindendir. Ayrıca mevlevîhanelerde âyin-i şeriften önce okunan, sözleri Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye ait olan ve "N'at-ı Mevlânâ" adıyla bilinen Rast Naat sağlam melodik yapının olgun bir göstergesidir.

Itrî'nin İstanbul surları dışında oturduğu, çiçek ve meyve meraklısı olduğu, bahçe işleriyle uğraşmaktan zevk duyduğu ve kendisine Itrî mahlasının bu sebeple verildiği, "Mustâbey" armudunun da onun tarafından yetiştirildiği kabul edilmektedir. Yahya Kemal Beyatlı "Itrî" adlı şiirinde, onun Türk mûsikîsindeki yerini dile getirmiştir.

.Abdülkâdir-i Merâğî, Câmiü'l-Elhân, (nşr.Takî Bîniş), Tahran 1987, s.9 1

OKUMA PARÇASI

ITRÎ

Büyük Itrî'ye eskiler derler,
Bizim öz mûsıkîmizin pîri;
O kadar halkı sevkedip yer yer,
O şafak vaktinin cihangîri,
Nice bayramların sabâh erken,
Göğü, top sesleriyle gürlerken,
Söylemiş saltanatlı Tekbîr'i.

Tâ Budin'den Irâk'a, Mısır'a kadar,
Fethedilmiş uzak diyarlardan,
Vatan üstünde hür esen rüzgâr,
Ses götürmüş bütün baharlardan.
O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.

Mûsıkîsinde bir taraftan dîn,
Bir taraftan bütün hayât akmış;
Her taraftan, Boğaz, o şehrâyîn,
Mâvi Tunca'yla gür Fırât akmış.
Nice seslerle, gök ve yerlerimiz,
Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz,
Bize benzer o kâinât akmış.

Çok zaman dinledim Nevâ-Kâr'ı,
Bir terennüm ki hem geniş, hem şûh:
Dağılırken "Nevâ"nın esrârı,
Başlıyor şark ufuklarında vuzûh;
Mest olup sözlerinde her heceden,
Yola düşmüş, birer birer, geceden
Yürüyor fecre elli milyon rûh.

Kıskanıp gizlemiş kazâ ve kader
Belki binden ziyâde bestesini,
Bize mîrâsı kaldı yirmi eser.
"Nât"ıdır en mehîbi, en derini.
Vâkıâ ney, kudüm gelince dile,
Hızlanan mevlevî semâıyle
Yedi kat arşa çıkmış "Âyîn"i.

O ki bir ihtişamlı dünyâya
Ses ve tel kudretiyle hâkimdi;
Âdetâ benziyor muammâya;
Ulemâmız da bilmiyor kimdi?
O eserler bugün defîne midir?
Ebediyyette bir hazîne midir?
Bir bilen var mı? Nerdeler şimdi?

Öyle bir mûsıkîyi örten ölüm,
Bir tesellî bırakmaz insanda.
Muhtemel görmüyor henüz gönlüm;
Çok saatler geçince hicranda,
Düşülür bir hayâle, zevk alınır:
Belki hâlâ o besteler çalınır,
Gemiler geçmiyen bir ummanda.

Yahya Kemal BEYATLI